

Τεχνικές Αναστοχασμού

Παπαναστασίου Έμη, ΕΔΙΠ/ΤΕΕΠΗ
2021-22

Αναστοχασμός

Dewey (2011): αναστοχαστική σκέψη είναι « η ενεργητική, επίμονη και προσεκτική θεώρηση κάθε αντίληψης ή υποτιθέμενου τύπου γνώσης υπό το φως των βάσεων που την υποστηρίζουν, καθώς και τα περαιτέρω συμπεράσματα στα οποία αυτή κατατείνει».

Αφορμή: Μια κατάσταση δισταγμού, αμφιβολίας ή και αμηχανίας.

Υπάρχει μια εις βάθος σκέψη για επανεξέταση και αναθεώρηση της συγκεκριμένης κατάστασης

5 Βήματα

1. Το αίσθημα της δυσκολίας,
2. Τον εντοπισμό και ορισμό της δυσκολίας,
3. Την πρόταση πιθανής λύσης,
4. Την διατύπωση επιχειρημάτων που υποστηρίζουν την προτεινόμενη λύση,
5. Την περαιτέρω παρατήρηση και τον πειραματισμό που οδηγούν στην αποδοχή ή στην απόρριψη της λύσης

Shön: «αναστοχαστική πρακτική» και «αναστοχαζόμενο
επαγγελματία»

Δουλειά των επαγγελματιών είναι να εφαρμόζουν
σταθμισμένη γνώση σε καθορισμένα προβλήματα

γνώση την οποία οι εκπαιδευτικοί κατέχουν
χωρίς να είναι σε θέση να δώσουν σαφή
εξήγηση ή ολοκληρωμένη περιγραφή για αυτή

Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας τίποτα δεν θεωρείται δεδομένο ➡ Τίποτα δεν είναι αντικειμενικό

Οι εκπαιδευτικοί είτε επιμένουν στη διατήρηση των παγιωμένων πρακτικών τους, είτε αντιδρούν στη νέα κατάσταση και ακολουθούν διαδικασίες αναστοχασμού

Χρειάζεται απόσταση από την καθημερινή διδακτική πρακτική

Αναστοχασμός ➡ Πολυδύναμη και πολύπλευρη διαδικασία. Δίνει νόημα στην πράξη και προκαλεί αλλαγές στη συμπεριφορά και στην πρακτική

Σκοπός του αναστοχασμού είναι η ενίσχυση και η κατάκτηση τόσο της προσωπικής όσο και της επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου.

Απαραίτητα: Ευρύτητα πνεύματος, Υπευθυνότητα και Ολόψυχη αφοσίωση

Ευρύτητα πνεύματος: διάθεσή να ακούει περισσότερες από μία πλευρές, να δίνει ιδιαίτερη προσοχή σε εναλλακτικές εκδοχές ή **οπτικές γωνίες** ενός ζητήματος και να αναγνωρίζει την πιθανότητα λάθους

-
- A) η αυτοβιογραφία του εκπαιδευτικού,
 - B) η οπτική του μαθητή,
 - Γ) Οι εμπειρίες των συναδέλφων και
 - Δ) το θεωρητικό – βιβλιογραφικό υπόβαθρο του εκπαιδευτικού.

Πρώτα αναστοχάζεται **πάνω στον ίδιο του τον εαυτό και στις μαθησιακές εμπειρίες του** για να αντιληφθεί τις υποθέσεις και τους συλλογισμούς που πλαισιώνουν την επαγγελματική του πρακτική

Απαραίτητα παρατηρεί την πραγματικότητα από **τη σκοπιά των μαθητών** (γραπτά, εργασίες, ερωτήσεις...) για να επιβεβαιώσει/αναθεωρήσει πρακτικές

Οπτική συναδέλφων απαραίτητη (εναλλακτικές στρατηγικές)

Η **βιβλιογραφία** μπορεί να βοηθήσει και να ενισχύσει

Υπευθυνότητα: περιλαμβάνει την προσεκτική θεώρηση των συνεπειών των πράξεών που αναλαμβάνει. Διερωτάται και προβληματίζεται για τα αποτελέσματα των επιλογών του, τις συνέπειες και τις προεκτάσεις

Ολόψυχη αφοσίωση: προϋποθέτει τα δύο παραπάνω γνωρίσματα να κατέχουν κεντρική θέση στην ζωή του και να υπάρχει ενεργός ρόλος του Ε. στην επαγγελματική μάθηση του

Προσεγγίσεις του αναστοχασμού

1) Η τεχνολογική Προσέγγιση – τεχνοκρατικός αναστοχασμός

i) εκτελεστής της εκπαιδευτικής πράξης (Εφαρμόζει άκριτα οδηγίες και θεωρίες χωρίς να λαμβάνει υπόψη του το εκπαιδευτικό πλαίσιο. Δεν εμπλέκεται σε βαθιές αναστοχαστικές διαδικασίες)

ii) αξιοποιεί την βιβλιογραφία και την εμπειρική έρευνα, (οδηγοί στην οργάνωσης, επιλογή διδακτικών στόχων, δομή του περιεχομένου, αξιοποίηση μεθόδων διδασκαλίας, επίλυση προβλημάτων και διαχείριση του εκπαιδευτικού έργου. Παρατηρεί και περιγράφει τη συμπεριφορά του και τις ικανότητες του αλλά δεν εμβαθύνει)

2. Προσωποκεντρική προσέγγιση – προσωπικός διαλογικός αναστοχασμός

Δεν αρκείται στην εφαρμογή προκαθορισμένων συμπεριφορών, γνώσεων και μεθόδων ούτε στην απλή περιγραφή αυτών. Διάλογο με τον εαυτό του με επίκεντρο τις απόψεις του για τον ίδιο ως εκπαιδευτικό για το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο διεξάγεται η διδασκαλία. Εστιάζει στην προσωπική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού, στις προσωπικές εμπειρίες και θεωρίες του, στα συναισθήματά του και τις εκτιμήσεις των αλλαγών

3. Η πρακτική προσέγγιση – πρακτικός αναστοχασμός

Άμεση σχέση με την πράξη, επικεντρώνεται στην γνώση και την εμπειρία, σχετίζεται με το τι οφείλει να κάνει για να ασκήσει με επιτυχία το επάγγελμα του. Όσο μεγαλύτερη εμπειρία τόσο ευρύτερο ρεπερτόριο γνώσεων και δεξιοτήτων για οριοθέτηση και επίλυση προβλημάτων

4. Η κριτική προσέγγιση – κριτικός αναστοχασμός

Πεποιθήσεις και αντιλήψεις σχετικά με τους σκοπούς της εκπαίδευσης, κριτική προσέγγιση, αμφισβήτηση επιλογών και πρακτικών του ίδιου και ανάδειξη δεοντολογικών, ηθικών, κοινωνικών και πολιτικών διαστάσεων των πρακτικών αυτών τόσο για τους συμμετέχοντες όσο και για τον εαυτό του ως διαβίου εκπαιδευομένων. Εις βάθος εξέταση των προσωπικών πεποιθήσεων, των επαγγελματικών συστημάτων, των εκπαιδευτικών πρακτικών καθώς και των τρόπων με τους οποίους η εκπαίδευση συνεισφέρει ή αδυνατεί να συνεισφέρει στην δημιουργία μιας δίκαιης και ανθρωπιστικής κοινωνίας

Διαστάσεις του αναστοχασμού.

- ✓ Πριν από την δράση,
- ✓ Κατά την δράση,
- ✓ Μετά την δράση και
- ✓ Πέρα από την δράση

Πριν από την εφαρμογή της δράσης

- Διερεύνηση πλαισίου,
- Εξέταση αναγκών συμμετεχόντων,
- Καταγραφή παρατηρήσεων, πιθανών ζητημάτων και προβλημάτων για να μπορέσει να θέσει ρεαλιστικούς στόχους, επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα και να επιλέξει τις κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις και μεθόδους

Κατά τη δράση (τη στιγμή που λαμβάνει χώρα ένα γεγονός ή δημιουργείται ένα πρόβλημα)

«Στασου και σκέψου»

Συνδυάζεται η σκέψη, οι γνώσεις, οι δεξιότητες και ο εκπαιδευτικός αναλογίζεται τι κάνει και πώς το κάνει, αξιοποιώντας την γνώση που έχει ήδη αναπτύξει από προηγούμενες εμπειρίες για να υποστηρίξει την εν εξελίξει δράση του

Μετά την δράση (αφού ολοκληρωθεί αυτή)

Αναστοχάζεται επί όσων έχουν πραγματοποιηθεί ή επί του τρόπου με τον οποίο αντιμετώπισε ένα γεγονός ή ένα ζήτημα.

Αναλύει αυτό που βίωσε και παρατήρησε στο πλαίσιο, τους διάφορους ρόλους που ανέλαβε στη διάρκεια της δράσης, τα προβλήματα που προέκυψαν και τον τρόπο αντιμετώπισης τους, εξετάζοντας εναλλακτικές οπτικές με απόρροια τον πιθανό ανασχεδιασμό της

Πέρα από τη δράση

Ενσωματώνει διαδικασίες αυτοεξερεύνησης, ανάπτυξης της συγκεκριμένης πρακτικής και μετασχηματίζουσας μάθησης με την οποία επιδιώκει όχι μόνο να κατανοήσει την δράση του αλλά και να την μελετήσει κριτικά για να βελτιωθεί

Στηρίζεται σε γνώσεις και εμπειρίες τις οποίες ο εκπαιδευτικός απέκτησε από τον αναστοχασμό του πριν, κατά και μετά την συγκεκριμένη δράση

Συλλογικός αναστοχασμός

Οι εκπαιδευτικοί εμπλέκονται ενεργά σε ερμηνευτικές και κριτικές αναστοχαστικές συζητήσεις και μαθαίνουν όλοι μαζί μέσα από τις διαφορετικές οπτικές, τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και την κατασκευή κοινών νοημάτων

Φάσεις αναστοχασμού

1. Δράση.
2. Ανασκόπηση της δράσης.
3. Εντοπισμός σημαντικών χαρακτηριστικών της δράσης.
4. Δημιουργία εναλλακτικών μεθόδων δράσης.
5. Πειραματισμός, ο οποίος εμπεριέχει την εκ νέου δράση και σηματοδοτεί το σημείο εκκίνησης ενός νέου μεγάλου κύκλου. (Korthagen & Kessels, 1999)

Φάση 1^η/5^η (Δράση/ Πειραματισμός)

1. Τι θέλω (πρώτη φάση) ή τι ήθελα να πετύχω;
2. Σε τι οφείλω ή σε τι ήθελα να δώσω ιδιαίτερη προσοχή;
3. Τι θέλω ή γιατί ήθελα να δοκιμάσω;
4. Ποια είναι ή ποια ήταν τα συγκεκριμένα γεγονότα;

Φάση 2^η(Ανασκόπηση)

1. Τι ήθελα;
2. Τι έκανα;
3. Τι σκέφτηκα;
4. Πως αισθάνθηκα;
5. Τι νομίζω ότι οι μαθητές μου ήθελαν, έκαναν, σκέφτηκαν, αισθάνθηκαν;

Φάση 3^η (Εντοπισμός σημαντικών χαρακτηριστικών)

1. Ποια είναι η σχέση μεταξύ των απαντήσεων στις προηγούμενες ερωτήσεις;
2. Ποια είναι η επιρροή του πλαισίου;
3. Τι σημαίνει αυτό για μένα;
4. Ποιο είναι το πρόβλημά (ή η θετική ανακάλυψη);

Φάση 4^η (Δημιουργία εναλλακτικών)

1. Τι εναλλακτικές λύσεις ή τρόπους βλέπω;
2. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα τους;
3. Τι μπορώ να αποφασίσω να κάνω την επόμενη φορά;

Μέσα για αναστοχαστικές ικανότητες

1. Η συστηματική επισκόπηση αρθογραφίας και βιβλιογραφίας.
2. Η παρακολούθηση και παρατήρηση διαζώσης ή και βιντεοσκοπημένης διδασκαλίας και μικροδιδασκαλίας εκπαιδευτικών και φοιτητών.
3. Η καταγραφή ημερολογίου
4. Ο καταιγισμός ιδεών που οδηγεί σε οικοδόμηση συναίνεσης.
5. Τα παιχνίδια ρόλων.
6. Ο προβληματισμός μέσω ερωτήσεων διαφόρων τύπων – ανοικτού τύπου, αποκλίνουσες κλπ.

7. Η συζήτηση πρόσωπο με πρόσωπο με ασύγχρονο και σύγχρονο τρόπο.
8. Η δημιουργία ομάδων εργασίας και μικρότερων ομάδων – έως τριών ατόμων
9. Η ανάπτυξη μαθησιακών κοινοτήτων
10. Η ομότιμη ανατροφοδότηση μέσα σε ολιγομελείς, διαλογικές ομάδες.
11. Η δημιουργία φακέλου εργασιών εκπαιδευόμενου.
12. Η συλλογική μελέτη / ανάλυση περιπτώσεων / κρίσιμων συμβάντων.
13. Η αξιοποίηση του eclass (ομάδες χρηστών, συζητήσεις, έγγραφα).

Βοηθητικός για την αναστοχαστική σκέψη: γραπτός
αναστοχασμός γιατί είναι συνεχής αναπτυξιακή
διαδικασία

(προσωπικά κείμενα, αυτοκριτικά και ίσως περιέχουν
αναφορές σε συναισθήματα, διαδικασία της προσωπικής
σκέψης και μάθησης)

3 επίπεδα ως προς το βάθος του αναστοχασμού:

A) Ανάκληση,

B) Αιτιολόγηση, και

Γ) Εκ βαθέων κριτική ανάλυση. (Lee 2005)

Ανάκληση: ανακαλεί τις εμπειρίες του, περιγράφει και ερμηνεύει καταστάσεις χωρίς να αναζητά άλλες οπτικές, επιχειρώντας να μιμηθεί τρόπους που έχει παρατηρήσει ή διδαχθεί

Αιτιολόγηση: αναζητά σχέσεις μεταξύ των εμπειριών του, ερμηνεύει καταστάσεις με βάση την αιτία, αναζητά απαντήσεις στο γιατί και γενικεύει την εμπειρία του

Εκ βαθέων κριτική ανάλυση: προσεγγίζει τις εμπειρίες του με πρόθεση την μελλοντική βελτίωση και αλλαγή, τις αναλύει μέσα από διάφορες εναλλακτικές οπτικές και προσεγγίζει τις αξίες, τις συμπεριφορές και τα επιτεύγματα των μαθητών του μέσω της συνεργασίας με συναδέλφους

Δομή ημερολογίου και περιεχόμενο καταγραφών (Γιοφτσαλη & Πίτσου, 2021)

1. Πριν από την έναρξη της πρακτικής

- ✓ Καταγραφή των συναισθημάτων κατά την έναρξη πρακτικής άσκησης.
- ✓ Απολογισμός του τι γνωρίζω και τι θα με βοηθήσει κατά την πρακτική μου άσκηση.
- ✓ Εντοπισμός των αδυναμιών που έχω και των δυσκολιών που νομίζω ότι θα συναντήσω.
- ✓ Στρατηγικές υπέρβασης των δυσκολιών και τρόποι κάλυψης των αναγκών που μπορώ να σκεφτώ ή να υποθέσω.

- ✓ Προσωπικοί στόχοι στο πλαίσιο ανάληψης παιδαγωγικού και εκπαιδευτικού έργου.
- ✓ Προσδοκίες από την εμπειρία της πρακτικής άσκησης.
- ✓ Καταγραφή του τρόπου επίτευξης των στόχων (πλάνο/σχέδιο δράσης).

2. Κατά τη διάρκεια

- ✓ Τεκμηριωμένη καταγραφή με βάση φύλλα παρατήρησης
- ✓ Σχεδιασμοί και κριτική ανάλυση του εκπαιδευτικού έργου σε ημερήσια και εβδομαδιαία βάση

3. Συνολικός αναστοχασμός και απολογισμός.

Απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα που αφορούν στον στοχασμό σε τεχνοκρατικό, προσωπικό, πρακτικό και κριτικό επίπεδο του συνόλου της εμπειρίας των υποψηφίων εκπαιδευτικών κατά την πρακτική τους άσκηση

Διευκολυντικά ερωτήματα

1. Πριν από την δράση

- Σε ποιες θεωρίες μπορώ να ανατρέξω, οι οποίες θα με βοηθήσουν στο σχεδιασμό της δράσης;
- Τι απ' όλα αυτά που γνωρίζω θα με βοηθήσει να σχεδιάσω την δράση;
- Υπάρχει άλλη παρόμοια προηγούμενη εμπειρία για την συγκεκριμένη δράση είτε δική μου είτε από συνεργάτες από την οποία μπορώ να αντλήσω πληροφορίες;
- Ποια στοιχεία συνέλεξα για το πλαίσιο (εκπαιδευτικό, θεσμικό και κοινωνικό-πολιτισμικό);
- Εντόπισα κάποιες ιδιαιτερότητες; Πως θα τις αξιοποιήσω στο σχεδιασμό μου;

- Ποιες είναι οι προσδοκίες μου για την δράση;
- Ποια μαθησιακά αποτελέσματα αναμένω για τους συμμετέχοντες;
- Ποιες είναι οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις μου για το πλαίσιο και για τους συμμετέχοντες;
- Πόσο με επηρεάζουν το σχεδιασμό;
- Υπάρχει κάτι περισσότερο που είναι σημαντικό να ψάξω από τη θεωρία και έρευνα για να μπορέσω ανταπεξέλθω στην δράση;
- Ποια είναι η προσωπική μου εκπαιδευτική θεωρία για το πώς μαθαίνει κάποιος και πώς αυτή με εμποδίζει ή με ενισχύει να διαμορφώσω ένα εμπνευστικό πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης για τους συμμετέχοντες;

- Πως αισθάνομαι για την δράση που θα αναλάβω;
- Πόσο έτοιμος νιώθω για την δράση που σχεδίασα και το ρόλο που θα αναλάβω;
- Ποιες είναι οι ικανότητες μου οι οποίες θα με βοηθήσουν ανταπεξέλθω;
- Ποια είναι τα αδύναμα σημεία μου, που μπορεί να με εμποδίσουν, και τι θα κάνω για αυτά;
- Κατά πόσο οι συνεργάτες που σχεδιάζουμε μαζί την δράση, μου προσφέρουν μια άλλη οπτική; Η συνεργασία αυτή με βοηθάει ή με εμποδίζει;
- Πως αντιλαμβάνομαι τον εαυτό μου στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης ως δρων άτομο;
- Τι θα κάνω σε περίπτωση που οι υποθέσεις μου για την δράση δεν αποδειχτούν ορθές;
- Έχω εναλλακτικό σχέδιο, έχω την ευελιξία να δράσω αν παρουσιαστεί αυτό το ζήτημα

2. Κατά την δράση.

- Υπάρχει κάτι που με προβληματίζει; Τι κάνω γι' αυτό;
- Πώς αντιδρούν οι συμμετέχοντες στην δράση;
- Λαμβάνω υπόψη την οπτική των συμμετεχόντων;
- Ποιες εναλλακτικές μπορώ να σκεφτώ, ώστε να τις εφαρμόσω άμεσα;
- Είμαι αρκετά ευέλικτος να αναπροσαρμόσω την δράση μου;
- Πως αισθάνομαι και πως διαχειρίζομαι αυτά τα συναισθήματα;
- Πόσο με βοηθάει ή με εμποδίζει ο συνεργάτης μου;

3. Μετά την δράση

- Ποιο ήταν το ζήτημα / συμβάν που με προβλημάτισε; Πως το αντιμετώπισα;
- Πώς αισθάνομαι γι' αυτό;
- Μπόρεσα ή όχι να το κατανοήσω, να το ερμηνεύσω και να το επιλύσω στην πράξη; Γιατί; Τι ήταν αυτό που με βοήθησε ή με εμπόδισε;
- Τι νομίζω ότι οι συμμετέχοντες ήθελαν, έκαναν, σκέφτηκαν, αισθάνθηκαν γι' αυτό;
- Ποιες άλλες πληροφορίες έχω ανάγκη να μάθω για το συμβάν;
- Υπάρχουν διαφορετικά γεγονότα ή απόψεις άλλων που να είναι σχετικές με το συμβάν; Αν ναι, ποιες είναι;
- Εάν σταθώ πίσω από το ζήτημα πόσο διαφορετικά το βλέπω;

- Υπάρχουν εναλλακτικές οπτικές που χρειάζεται να λάβω υπόψη μου για να τις εξερευνήσω;
- Ποιες λύσεις μπορώ να προτείνω; Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κάθε μίας από αυτές;
- Πόσο με βοήθησε το συγκεκριμένο συμβάν να μάθω για μένα ως δρων άτομο;
- Σε σχέση με τις αρχικές μου προσωπικές αντιλήψεις και πεποιθήσεις υπήρξε κάποια αλλαγή μετά την εμπειρία;
- Πόσο με βοηθήσει το συγκεκριμένο συμβάν να κατανοήσω την θεωρία; Την ενίσχυσε ή τη ανέτρεψε;

4. Πέρα από την δράση

- Αν αντιμετωπίζα στο μέλλον ένα παρόμοιο περιστατικό, πόσο διαφορετικά θα συμπεριφερόμουν;
- Τι Θα άλλαζα στην εκπαιδευτική διαδικασία;
- Υπάρχουν ηθικές, αξιακές, πολιτικές προεκτάσεις που θα μπορούσα να αναφέρω;
- Πως θα μετατρέψω την εμπειρία και τα εμπόδια που αντιμετώπισα σε επαγγελματική γνώση, προκειμένου να ανταπεξέλθω καλύτερα σε μελλοντικές καταστάσεις είτε στο ίδιο είτε σε άλλο πλαίσιο εκπαίδευσης;
- Πως βλέπω τον εαυτό μου, ως μελλοντικό εκπαιδευτικό, μετά το πέρας της πρακτικής άσκησης σχετικά με την επαγγελματική μου ανάπτυξη;

- Πως αξιολογώ συνολικά την εκπαίδευση που έλαβα κατά τη διάρκεια των σπουδών μου σε σχέση με την δράση που υλοποίησα;
- Ποιες αλλαγές θα μπορούσα να προτείνω για τη βελτίωση του προγράμματος σπουδών και ειδικά για την πρακτική άσκηση;
- Ποιες ωφέλειες, που θα αλλάξουν και θα βελτιώσουν την διδακτική πρακτική και τον ρόλο μου ως μελλοντικό εκπαιδευτικό, επισημαίνω ώστε να μου επιτρέψουν να κάνω το παρακάτω βήμα;

Καλή επιτυχία!!!!